

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de 'Leeswijzer profielen Natura 2000 versie 2026', waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

A275 Paapje (*Saxicola rubetra*)

A. Algemeen

1. Kenschets

1.1 Beschrijving

Het paapje is een klein (lengte 12-14 cm) zangvogeltje met vrij lange poten. Net als de nauw verwante roodborsttapuit heeft het mannetje een donkerbruine bovenzijde en een oranje gekleurde borst. Het paapje heeft echter een opvallende witte wenkbrauwstreep en een oranje-witte keel. De soort leeft bij voorkeur in open terreinen met een kruidenrijke vegetatie, zoals extensief beheerde hooilanden met hoog opschietende kruiden, duinvaleien en vochtige heiden. De Nederlandse broedpopulatie behoort tot de nominaatvorm *Saxicola rubetra rubetra* en overwintert waarschijnlijk in de Sahel-zone en tropisch Afrika.

Bron: Saxifraga – Mark Zekhuis

1.2 Relatief belang binnen Europa

Het paapje broedt in grote delen van de Europa, met uitzondering van IJsland en de zuidelijke delen van de landen rond de Middellandse Zee. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in Noordoost- en Oost-Europa (bijna 90% van de totale Europese populatie), naar het westen en zuiden toe wordt de bezetting steeds minder dicht. De Europese broedpopulatie (exclusief Rusland) van het paapje wordt geschat op 3.700.000-5.550.000 paren. De broedpopulatie in de Europese Unie omvat naar schatting 1.940.000-2.940.000 paren. Het aandeel van de Nederlandse broedpopulatie binnen zowel Europa (exclusief Rusland) als de Europese Unie is minder dan 1%.

1.3 Aandeel van populatie in Vogelrichtlijngebieden

De broedpopulatie van het paapje omvatte naar schatting gemiddeld 250 paren in de periode 2016-2021, waarvan zich ca. 47% in Vogelrichtlijngebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort bevond. Zie paragraaf 4 voor meer informatie over het huidige voorkomen. Zie [de soortpagina op natura2000.nl](#) voor een overzicht van de gebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort.

B. Bescherming

2. Status

Paapje *Saxicola rubetra* (A285). Niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn (inwerkingtreding 1981). Voor Vogelrichtlijngebieden in Nederland relevant als broedvogel.

3. Ecologie

3.1 Algemene beschrijving leefgebied

De broedbiotoop van het paapje bestaat uit uiteenlopende landschapstypen, met als gemene delen een sterke mate van openheid: extensief beheerde gras- en hooilanden in beekdalen, natte heiden, natte duinvalleien, laagveengebieden en hoogveenontginningen. Paapjes komen zowel voor in droge als vochtige habitats met structuur- en soortenrijke vegetaties die rijk zijn aan insectenleven. Tijdens het broedseizoen hebben paapjes zitposten en uitzichtpunten nodig om te kunnen foerageren. Deze uitzichtpunten kunnen gevormd worden door de vegetatiestructuur: bloemstengels van overblijvende planten (bijv. akkerdistel, ridderzuring en schermbloemigen) of de toppen van lage struiken en jonge bomen. Bij gebrek aan dergelijke vegetatiestructuur kunnen (hek)paaltjes en prikkeldraad hiervoor ook dienst doen. Paapjes foerageren vooral in de directe omgeving (enkele tientallen meters) van het nest, waardoor zitposten en uitzichtpunten in de buurt van het nest van belang zijn.

3.2 Broedecologie

De nesten liggen tussen graspollen, kruiden of in overjarige vegetatie, in graslanden vaak in perceelranden zoals bermen, greppels en slootranden. Het bodemnest is goed verstopt, meestal in directe omgeving van een van de zangposten. De eileg vindt plaats van begin mei tot in juni, vooral de tweede helft van mei. Paapjes hebben één broedsel per jaar, incidenteel twee broedsels, met per legsel meestal 5-7 eieren.

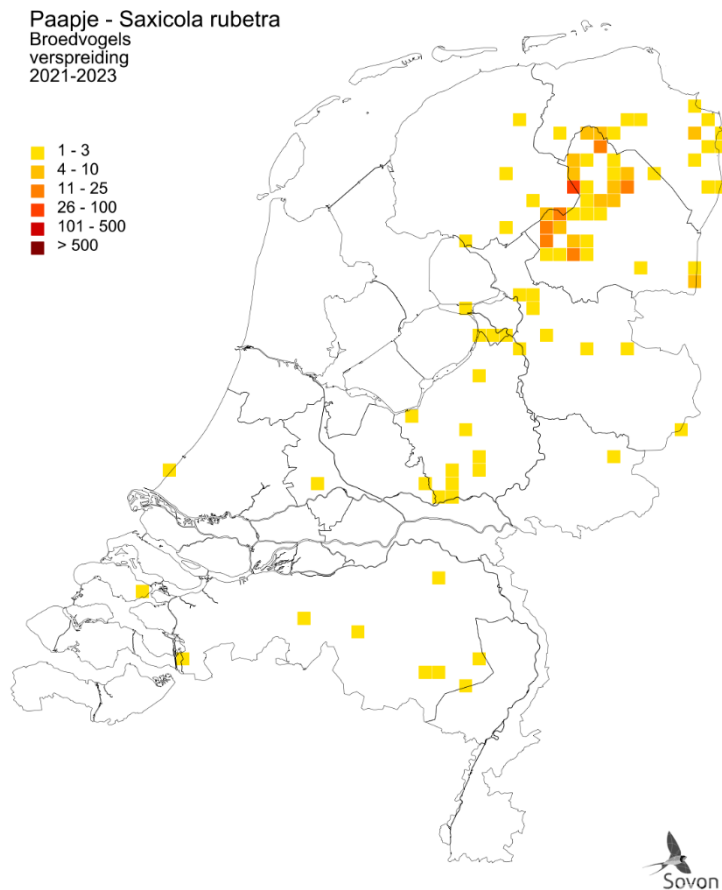
3.3 Voedsel

Paapjes zijn voor hun voedsel afhankelijk van een groot en gevarieerd aanbod van insecten en andere ongewervelden. Paapjes zijn voor zichzelf en voor hun jongen vooral afhankelijk van kevers, vlinders, sprinkhanen en krekels.

C. Voorkomen, Staat van Instandhouding, drukfactoren en maatregelen

4. Huidig voorkomen

De Nederlandse broedpopulatie van het paapje omvatte naar schatting 250-290 paren in de periode 2018-2023. De soort broedt alleen nog in natuurterreinen en cultuurland met aangepast beheer (bijv. late maaidatum), in regulier boerenland is de soort nagenoeg verdwenen. De verspreiding van het paapje is tegenwoordig sterk geconcentreerd in Noordoost-Nederland, met name Drenthe en aangrenzende delen van Friesland en Groningen. Hier bewoont het merendeel van de broedparen vochtige graslanden in beekdalén (Drentse Aa, Vledder- en Wapserveense Aa), (aangrenzende) vochtige tot natte heidevelden (Dwingelderveld) en hoogvenen (met name Fochteloöerveen). Daarnaast wordt in het noorden gebroed in natte natuur(ontwikkelings)gebieden als De Wieden en Onlanden-Peizermaden. Buiten Noordoost-Nederland komen paapjes nauwelijks meer voor en ook broedgevallen in voorheen goed bezette gebieden als de duinen van Noord-Holland zijn uitermate zeldzaam geworden. Voor meer verspreidingsinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).

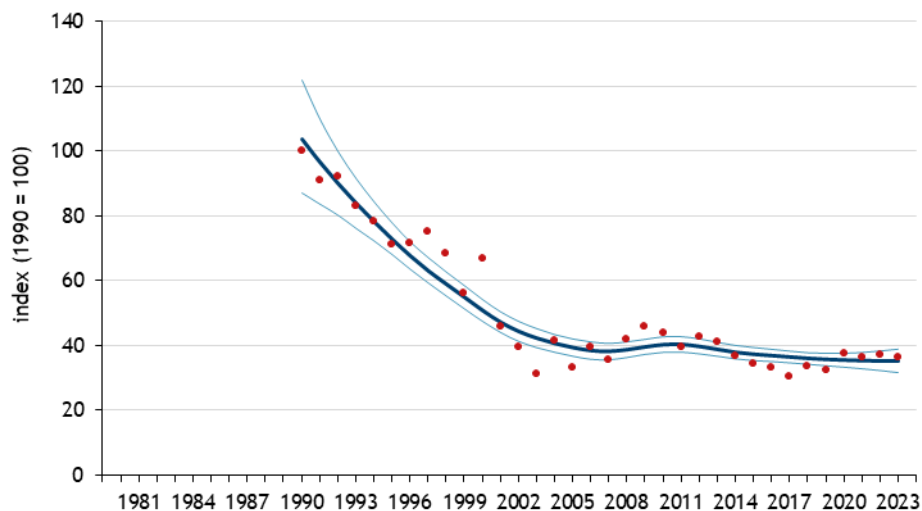
Verspreiding van het paapje als broedvogel in de periode 2021-2023. Weergegeven is het aantal broedparen per atlasblok (5x5 km).

5. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding

5.1 Trends en ontwikkelingen

De landelijke trend van het paapje als broedvogel laat op de lange termijn (1990-2023) een matige afname zien, op de korte termijn (2012-2023) is de aantalsontwikkeling stabiel.

Uit een, op de landelijke situatie betrekking hebbende, opmerking als: "zeer algemeen; broedt zowel in zand- en heidestreken als op weilanden" (1908), is af te leiden dat het paapje in de loop van de twintigste eeuw sterk in aantal achteruitgegaan moet zijn (Teixeira 1973). Voor de jaren '50 bestaat geen goede schatting maar voor begin jaren '60 werd de populatie op 3.000 – 4.000 paren geraamd (Bijlsma *et al.* 2001). In 1975 bestond de populatie nog zeker uit 1.250-1.750 paren en in de periode 1983-1985 waren hiervan nog 750-1.000 paren over (Sovon 1987). Al in de eerste vogelatlassen (Teixeira 1979, Sovon 1987) wordt omschreven hoe de soort snel afnam in het boerenland, als gevolg van het verdwijnen van hooilanden met overstaande kruidenstengels. Later merkte men ook op dat de soort begon af te nemen in natuurgebieden. Geschikt leefgebied dat in Nederland in de jaren vijftig nog verspreid over alle provincies gelegen was in extensief beheerde hooi- en weilanden, in beekdalen en in het duingebied, is vrijwel overal verdwenen. Inmiddels zijn paapjes teruggedrongen tot enkele natuurgebieden in Noordoost-Nederland. Voor meer trendinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).

Aantalsontwikkeling van de paapje als broedvogel. Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijnen).

5.2 Beoordelingsaspecten Staat van Instandhouding 2022¹

i. Verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Het verspreidingsgebied is sterk afgenomen ten opzichte van de atlasperiode 1973-1977, waardoor dit aspect als 'zeer ongunstig' is beoordeeld.

ii. Populatie: zeer ongunstig

De populatieomvang is op de lange termijn (1990-2020) afgenomen met meer dan 2% per jaar en bevond zich in de periode 2015-2020 onder een gunstig niveau voor de populatie, wat tot het oordeel 'zeer ongunstig' leidt.

iii. Leefgebied: zeer ongunstig

Het leefgebied van het paapje is momenteel van onvoldoende omvang en kwaliteit om een populatie op een gunstig niveau in stand te houden.

¹ Voor een uitgebreide toelichting van de beoordeling van de Staat van Instandhouding in 2022 wordt verwezen naar de bouwsteen (Sovon 2024) en Vogel *et al.* (2021).

iv. Toekomstperspectief: zeer ongunstig

Wegens de matige afname op de korte termijn (2009-2020) en de aanwezigheid van meerdere belangrijke knelpunten voor de soort is het toekomstperspectief tevens als 'zeer ongunstig' beoordeeld.

5.3 Landelijke Staat van Instandhouding

De Staat van Instandhouding (SvI) van het paapje als broedvogel is in 2022 als zeer ongunstig beoordeeld (Sovon 2024). De eerdere SvI beoordelingen zijn in dit document opgenomen zodat zichtbaar is hoe deze over de jaren heen veranderd is².

Aspect	1981	2004	2015	2022
Verspreidingsgebied	matig ongunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig
Beoordeling SvI	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

5.4 Landelijke instandhoudingsdoelstelling

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 800 broedparen (ministerie van LNVN 2026).

6. Drukfactoren

- *Vermesting*: de stikstofdepositie heeft indirect een negatieve impact op het paapje door verandering van de vegetatie, bijvoorbeeld het versnellen van successie in duingebieden zoals op de Wadden (Terschelling). Verruiging van graslanden en heidevegetaties kan zowel leiden tot een afname in het aantal aanwezige prooien als in een verminderde zichtbaarheid of bereikbaarheid van deze prooien (afname prooibeschikbaarheid).
- *Klimaat*: door klimaatverandering neemt de kans op extreme regenval in Nederland toe (KNMI 2015). Hevige regenval kan leiden tot een verminderde isolerende capaciteit van het nest, overstroming van het nest, toegenomen kwetsbaarheid van het nest voor predatoren (Broyer *et al.* 2018, Deeming *et al.* 2018, Fuller & Glue 1977, Frankowicz 2008, Bastian 2015) en een reductie in activiteit van insecten, waardoor voedseltekorten kunnen ontstaan. Onduidelijk is wat toenemende droogte en hitte betekenen voor het paapje.
- *Predatie*: als grondbroeder is het paapje gevoelig voor predatie. Bij studies in Groot-Brittannië, Polen en Rusland bleek predatie de belangrijkste oorzaak voor het mislukken van nesten (Fuller & Glue 1977, Frankiewicz 2008, Shitikov *et al.* 2015). Volgens van Oosten & van Manen (2023) is het aannemelijk dat predatie de voornaamste verliesoorzaak is van broedsels van paapjes in studiegebieden in Drenthe.
- *(Natuurlijke) begrazing*: paapjes hebben de voorkeur voor variatie in horizontale en verticale vegetatiestructuur. Als gevolg van overbegrazing verdwijnt deze variatie. Extensieve begrazing kan de vegetatiestructuur juist versterken, al is er wel een (beperkt) risico op vertrapping van nesten (Alefs & Koffijberg 2019).
- *Spontane ontwikkeling (successie)*: paapjes vestigen zich in open landschappen waarin slechts hier en daar struiken en (jonge) bomen aanwezig zijn. Nestelen doen ze bij voorkeur in dichte vegetatie van grassen, terwijl foerageren juist makkelijker is in een wat ijlere vegetatie. De soort heeft een duidelijke voorkeur voor een mozaïekpatroon in de horizontale vegetatiestructuur. Lichte verbossing (jonge opslag) tot maximaal de helft van het oppervlak en maximaal 2,5 meter hoog, maakt een gebied juist geschikt voor paapjes: ze gebruiken de toppen van jonge opslag als zitpost om vanaf te foerageren. Bij te sterke verbossing als gevolg van successie of (daaropvolgend) grootschalig beheer waarbij opslag massaal verwijderd wordt, verlaten paapjes het habitat.
- *Verstoring door aanwezigheid*: verstoring als gevolg van menselijke activiteit (werkluï in de omgeving, passanten en recreanten op lokale wegen) kan vergeleken worden met predatie. De

²Nieuwere beoordelingen van de Staat van Instandhouding zijn niet altijd één op één te vergelijken met eerdere beoordelingen door verschillen in de systematiek (ministerie van LNVN 2006, Foppen *et al.* 2016, Vogel *et al.* 2021).

consequentie van verstoring door mensen, is dat vogels tijd besteden aan predator-vermijndend gedrag (mensen als 'predation-free predators', Beale & Monaghan 2004). Deze tijd kunnen ze vervolgens niet aan ander gedrag besteden, zoals foerageren, zorg voor de jongen, paren etc. Er is weinig gepubliceerd over de verstoringbronnen bij paapjes, maar Fuller & Glue (1977) maken melding van de negatieve invloed van verstoring door menselijke activiteit in Ierland en Groot-Brittannië. Boschert *et al.* (1995) beschrijven hoe verstoring door recreanten in Duitsland meegespeeld heeft bij de lokale afname van het paapje. De auteurs noemen specifiek de aanwezigheid van grote groepen mensen, loslopende honden, mountainbikers en joggers als bronnen van verstoring.

- *Verstoring door geluid van verkeer*: vogels vermijden habitats die dichtbij snelwegen, rijkswegen en provinciale wegen gelegen zijn. De eerste honderd meter van dergelijke wegen, zijn veelal ongeschikt als broedhabitat. Vogels die daar desondanks broeden, hadden een aanzienlijk verminderd broedsucces. Bij een maximale effectafstand van 200 meter van een weg, was geen negatief effect meer te verwachten voor het paapje (Garniel *et al.* 2007). De impact van verkeer op het broedsucces van het paapje, hangt echter niet alleen af van deze theoretische effectafstand, maar ook van de specifieke situatie in het betreffende gebied.
- *Versnippering van leefgebied*: paapjes broeden bij voorkeur in grote aaneengesloten open gebieden en kiezen vrijwel altijd voor een nestplaats op minstens 150 meter van een bosrand, bosschage of bomenrij (Einstein 2006). Uit diverse studies blijkt dat het verwijderen van gefragmenteerde kleine, maar dichte bosschages in een verder open landschap, leidt tot een toename van (habitatkwaliteit voor) paapjes (Feulner 2015, Liebel 2015). Uit herstelwerkzaamheden van habitat in Zwitserland en Duitsland blijkt dat de minimale aaneengesloten omvang van het habitat waarschijnlijk tussen de 10 en 40 hectare moet liggen, afhankelijk van de habitatkwaliteit ter plekke (Schmid & Horch 2010, Horch *et al.* 2011, Posse *et al.* 2011, Müller 2006, PAN 2006). Op locaties waar het geschikte habitat te weinig aaneengesloten is, kunnen incidenteel geïsoleerde broedgevallen voorkomen, maar hier handhaven bronpopulaties zich niet. Paapjes zijn territorium- en plaatstrouw en keren meestal terug op maximaal 2 kilometer van het territorium van het voorgaande jaar (Vögeli *et al.* 2018). Eerstejaars paapjes zijn avontuurlijker; de meer geïsoleerd gelegen nesten behoren waarschijnlijk vooral toe aan deze jonge dieren.
- *Intensivering van de landbouw*: een samenspel van schaalvergroting, mechanisatie, vermesting, gebruik van bestrijdingsmiddelen, drainage, doorzaaien van grasland en intensief maai- en graasbeheer heeft ertoe geleid dat ooit door paapjes bevolkte wei- en hooilanden verdwenen zijn en vervangen zijn voor monotone raaigraslanden waar de soort zich niet kan handhaven. In dergelijke landschappen is onvoldoende voedsel te vinden. Bovendien is er te weinig afwisseling in open vegetatie waarin gefoerageerd kan worden en dichte vegetatie waarin gebroed kan worden. Bij gebrek aan diversiteit aan kruiden is er een tekort aan zitposten om vanaf te kunnen foerageren. Als gevolg van schaalvergroting zijn muurtjes, hekpaaltjes en -draden op de meeste plaatsen verdwenen of vervangen door sloten, waardoor ook artificiële structuren geen soelaas meer bieden. Paapjes zijn grondbroeders en de jongen vertonen pas vanaf een leeftijd van 25 dagen na uitkomst vluchtgedrag bij het maaien, waardoor maaiwerkzaamheden voor 1 augustus vrijwel altijd leiden tot kuikensterfte (Tome & Denac 2012, van Dijk 2018).

Invloeden van buiten Nederland

Voor zover bekend zijn er op dit moment geen belangrijke omstandigheden in het buitenland van invloed op de broedpopulatie van de paapje in Nederland. Er zijn geen aanwijzingen dat de condities in de Afrikaanse wintergebieden in hoge mate beperkend zijn voor de Nederlandse broedvogelpopulatie. Enige invloed van zeer droge of zeer natte winterseizoenen in de Sahel is echter wel aannemelijk.

7. Maatregelen voor beheer, herstel en uitbreiding

Hieronder worden aanbevolen maatregelen genoemd ten behoeve van de soort.

Uitbreiding van de populatie kan vooral plaatsvinden in de noordelijke provincies waarbij met name in de (voormalige) hoogveengebieden in Drenthe goede mogelijkheden liggen door te investeren in een goede ontwikkeling en het beheer van bufferzones rondom (hersteld) hoogveen. Tevens zijn de Waddeneilanden en duingebieden kansrijke gebieden alhoewel nog onduidelijk blijft in hoeverre het beperkte verspreidingsvermogen hier een eventuele uitbreiding kan tegenhouden. Dat geldt ook voor de hoogveengebieden in het zuiden van het land (bijvoorbeeld de Peel). Behalve in hoogveengebieden zijn ook grotere moerassen waar afwisselend drogere (natuur)graslanden en moerasvegetaties elkaar afwisselen geschikt voor de soort. Dat zouden veel meer plekken in Nederland kunnen zijn, maar ook hier is de geringe verspreiding van de soort wellicht beperkend. Natuurontwikkeling op voormalige landbouwgebieden kan een succesvolle wijze zijn om de soort te laten uitbreiden. Daarvan zijn steeds meer voorbeelden te vinden. Hieronder worden maatregelen ten behoeve van beheer, herstel en uitbreiding van leefgebied voor het paapje beschreven.

- *Creëren van open en aaneengesloten habitat:* uit diverse studies blijkt dat het verwijderen van gefragmenteerde kleine, maar dichte bosschages in een verder open landschap, leidt tot een toename van (habitat)kwaliteit voor paapjes (Feulner 2015, Liebel 2015). Uit herstelwerkzaamheden van paapjes-habitat in Zwitserland en Duitsland blijkt dat de minimale aaneengesloten omvang van het habitat waarschijnlijk tussen de 10 en 40 hectare moet liggen, afhankelijk van de habitatkwaliteit ter plekke (Schmid & Horch 2010, Horch *et al.* 2011, Posse *et al.* 2011, Müller *et al.* 2006, PAN 2006).
- *Sturen op soortenrijkdom en variatie in vegetatiestructuur (mozaïekbeheer):* bij het beheren en creëren van geschikt habitat, kan er gefocust worden op een hoge diversiteit aan plantensoorten. Deze hoge diversiteit is een voorwaarde voor een divers insectenbestand (lees: voedselaanbod) en geeft de gevarieerde structuur die het paapje prefereert. Een aanknopingspunt daarbij is de richtlijn van 8-11 karakteristieke plantensoorten (Opperman & Süsner 2015), waarbij soorten met stevige hoge stengels onmisbaar zijn (Völsger 2018). Daarnaast kan dichte en ijle vegetatie, voor respectievelijk broeden en foerageren, op korte afstand van elkaar gecreëerd worden. In de praktijk komen deze adviezen neer op mozaïekbeheer, zowel op de schaal van een gebied (beekdal, reservaat etc., waarbij te denken valt aan een afwisseling van maaibeheer en extensieve begrazing) als op de schaal van percelen (waarbij te denken valt aan het jaarlijks ongemaaid laten van stroken of blokken in de vegetatie). Resultaten uit het Fochteloërveen wijzen er op dat sturen op soortenrijkdom en vegetatiestructuur mogelijk slechts een deel van de puzzel is. In de bufferzone van het Fochteloërveen is het maaibeheer en begrazing deels afgestemd op de eisen van het paapje. Dit beheer sorteert echter nog geen resultaat, mogelijk zijn deze gebieden dus nog steeds niet geschikt (genoeg) voor paapjes (Provincie Drenthe 2023).
- *Aanbieden van uitzichtpunten:* indien de vegetatie nog onvoldoende verticale structuur heeft, kunnen kunstmatige structuren dienen als aanwijzing voor paapjes om zich te vestigen en als zangposten aan het begin van het broedseizoen (Fischer *et al.* 2013, Feulner 2015). Hekpaaltjes en -draden op gemiddeld 1 meter hoogte (range 0,5-1,8 m) zijn daarvoor geschikt. Uit andere locaties in Europa waar herstelwerkzaamheden zijn uitgevoerd, blijkt dat het royaal aanbieden van paaltjes een effectieve maatregel kan zijn om paapjes aan te trekken (Brunner *et al.* 2015, Feulner 2015, Bastian 2018). Ook jonge bomen tot ca. 2 meter hoogte vormen goede zitposten voor paapjes. Boven deze hoogte worden de bomen juist een belemmering, omdat predatoren zoals de zwarte kraai (*Corvus corone*) ze frequenter zullen gebruiken als uitzichtpunt.
- *Vermijden van verbossing/verruiging:* een teveel aan jonge bomen of struiken kan leiden tot verbossing en verruiging. Lichte verbossing (jonge opslag) tot maximaal de helft van het oppervlak en maximaal 2,5 meter hoog maakt een gebied juist geschikter voor paapjes. Bij te sterke verbossing en daaropvolgend te grootschalig beheer, verlaten paapjes het habitat (H. Feenstra pers. med.; Feenstra & Kuipers 2012).
- *Maaibeheer:* een belangrijke beheervoorwaarde voor paapjes is het uitstellen van maaiwerkzaamheden tot 1 augustus of (afhankelijk van de omstandigheden in het betreffende jaar) nog later. Hiermee worden maaislachtoffers voorkomen. Daarnaast kan ten behoeve van het ontstaan van structuur- en soortenrijke vegetaties een deel van de vegetatie met hoge, overstaande bloemstengels, niet worden gemaaid. Ongemaaide vegetatie kan bijvoorbeeld een strokenvorm hebben met een breedte van 5 meter. De maaiwerkzaamheden dienen kleinschalig uitgevoerd te worden, zodat eventueel bestaand microreliëf niet beschadigd wordt.

Het microreliëf zorgt voor lokale gradiënten in vegetatiestructuur; een belangrijk habitatkenmerk voor paapjes. Tijdens maaiwerkzaamheden moet gestart worden op het midden van het perceel en naar de randen toe worden gewerkt en eventueel met een wildredder worden gewerkt, om achterblijvers zoveel mogelijk kans te geven om te vluchten (Denac 2015). Eventueel kan besloten worden om vegetatie in een straal van 25 meter rond zitposten langer te laten staan (Bergmüller & Frühauf 2015). Indien stroken langs hekken of sloten met nesten van paapjes gespaard blijven tijdens maai- en ploegwerkzaamheden die vroeger in het seizoen plaatsvinden, verlaten paapjes meestal alsnog hun nest als gevolg van verstoring (Feulner 2015). Een maaibalk lijkt het meest veilig (in tegenstelling tot cirkel- of schijvenmaaiers) (Denac 2015).

- *Begrazing*: hoewel gericht en kleinschalig maaibeheer de voorkeur heeft, kan extensieve begrazing een alternatief zijn (van Eerde 1998). Deze beheermaatregel kan de vegetatiestructuur versterken, maar het veroorzaakt wel een klein risico op vertrapping van nesten van paapjes. De algemene aanbevolen graasdruk voor grasland is 1 GVE/ha, maar lokale omstandigheden kunnen aanleiding geven voor een iets hogere of lagere graasdruk. Naast graasdruk is het moment van inscharen belangrijk; bij voorkeur vindt dit pas plaats na het uitvliegen van alle jonge paapjes (begin augustus).
- *Voorkomen van verstoring*: het voorkomen van verstoring als gevolg van verkeer kan positief bijdragen aan het voorkomen van deze soort. Dat kan door geschikt habitat voor paapjes te creëren op minimaal 200 meter afstand van grote infrastructuur, zoals snelwegen, rijkswegen en provinciale wegen. Daarnaast moet ook verstoring door recreanten, voorbijgangers en werklui zo mogelijk voorkomen worden. Dat geldt in het bijzonder voor grote groepen, loslopende honden, model- en dronevliegers dichtbij nestlocaties.

Onderscheid in maatregelen gericht op regulier beheer (instandhouding), preventie of herstel (aanvullende maatregelen om verslechtering te voorkomen of terug te draaien) en/of uitbreiding van leefgebied. Zie de tekst hierboven voor de volledige beschrijving van de maatregelen.

Maatregel	Regulier beheer	Preventie of herstel	Uitbreiding
Creëren van open en aaneengesloten habitat	x	x	x
Sturen op soortenrijkdom en variatie in vegetatiestructuur (mozaiekbeheer)	x	x	x
Aanbieden uitzichtpunten	x	x	
Vermijden verbossing/verruiging	x	x	
Uitstellen maaiwerkzaamheden tot 1 augustus, deel niet maaien	x	x	
Extensieve begrazing	x	x	
Voorkomen van verstoring		x	

8. Bronnen

- Alefs P. & Koffijberg K. 2019. Leefgebied voor de Kwartelkoning en het Paapje in de Wieden. Sovon-rapport 2019/88. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Bastian H-V. 2015. Why Whinchats are endangered? A try of a root cause analysis! In: Bastian H-V., Feulner J. Living on the edge of extinction in Europe. Proc. 1st European Whinchat Symposium, 17-26. LBV Hof, Helmbrechts.
- Bastian H-V. 2018. Erfolge im Braunkehlchenschutz – Beispiele aus Mitteleuropa. Conference Contributions "Naturschutztagung von BirdLife Schweiz, Wil/Switzerland, 24-11-2018, WhinCHAT III, 68-74
- Beale C.M. & Monaghan P. 2004. Human disturbance: People as predation-free predators? Journal of Applied Ecology 41: 335-343
- Bergmüller K. & Frühauf J. 2015. Breeding phenology and reproductive success of Whinchats (*Saxicola rubetra*) in relation to altitude and mowing date in Tyrol. In Living on the Edge of Extinction in Europe. Proc. 1st European Whinchat symposium. LBV Hof, Helmbrechts, pp 135-144.
- Bijlsma R. G., Hustings F. & Camphuysen C. J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Boschert M., Kropp R., Peter D. 1995. Grosser Brachvogel (*Numenius arquata*), Bekassine (*Gallinago gallinago*) und Braunkehlchen (*Saxicola rubetra*) in Brutgebieten in der nordbaadischen Oberrheinebene von 1970 bis 1995 – Bilanz einer 25jährigen Bestandserfassung. Orn.Jh.Nad.-Württ. 11, 139-158.
- Broyer J., Curtet L. & Chazal R. 2018. Could meadow passerine distribution be influenced by spatial variation in the mowing schedule? Acta Ornithologica 53: 115-124.
- Brunner A., Graf R.F. & Nicca E. 2015. Brutbiologie und Förderung des Braunkehlchens *Saxicola rubetra* in einem ausgewählten Gebiet am Schamserberg (Kanton Graubünden). Der Ornithologische Beobachter, Band 112, heft 3, 219-225.
- van Dijk A.J. & Goutbeek E. 2000. Hoeveel broedende Paapjes *Saxicola rubetra* zijn er nog in Drenthe? Drentse Vogels 13: 74-85.
- Deeming D.C. & Campion E. 2018. Simulated rainfall reduces the insulative properties of bird nests. Acta Ornithologica, Vol. 53 (2018) No 1.
- Denac D. 2015: Management of wet meadows and its effects on the Whinchat in Slovenia. In: Bastian H-V, Feulner J: Living on the Edge of Extinction in Europe. Proc. 1st European Whinchat Symposium: xx-xx. LBV Hof, Helmbrechts.
- van Dijk A. 2018. Paapje *Saxicola rubetra*. Pp. 516-517. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- van Eerde K. 1998. Het paapje *Saxicola rubetra* als broedvogel van extensief gebruikt cultuurland in het Dwingelerveld. Drentse Vogels 11: 51-56.
- Einstein J. 2006. Bestandsentwicklung, Habitat und Schutz des Braunkehlchens (*Saxicola rubetra*) am Federsee. Orn.Jh.Bad.-Württ.22, 175-188.
- Feenstra H. & Kuipers H. 2012. Wat je met rust laat, kan groeien. Het Fochteloërveen. Koninklijke van Gorcum bv, Assen.
- Feulner J. 2015. Dramatischer Bestandsrückgang des Braunkehlchens *Saxicola rubetra* im Landkreis Hof – Ursachen und offene Fragen. In: Bastian H-V, Feulner J. (Eds.): Living on the Edge of Extinction in Europe. Proc. 1st European Whinchat Symposium: 25-35. LBV Hof, Helmbrechts.
- Fischer K., Busch R., Fahl G., Kunz M., Knopf M. 2013. Habitatpreferences and breeding success of Whinchats (*Saxicola rubetra*) in the Westerwald mountain range. J. Ornith. 154, 339-349.
- Foppen R., van Roomen M., van den Bremer L. & Noordhuis R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Fuller R.J. & Glue D.E. 1977. The Breeding Biology of the Stonechat and Whinchat. Bird Study, 24:4, 215-228.
- Frankiewicz J. 2008. Breeding biology and ecology of Whinchat *Saxicola rubetra* on abandoned farmland of Opole Province (SW Poland). Acta zoologica cracoviensia, 51A(1-2): 35-47.
- Garniel A., Daunicht W.d., Mierwald U. & Ojowski U. 2007. Vögel und Verkehrslärm. Quantifizierung und Bewältigung entscheidungserheblicher Auswirkungen von Verkehrslärm auf die Avifauna. Schlussbericht November 2007 / Kurzfassung. – FuEVorhaben 02.237/2003/LR des Bundesministeriums für Verkehr, Bau- und Stadtentwicklung. 273 S. – Bonn, Kiel.
- Hulme M.F. & Cresswell W. 2012. Density and behaviour of Whinchats *Saxicola rubetra* on African farmland suggest that winter habitat conditions do not limit European breeding populations. Ibis 154: 680-692.

- Horch P., Signorell S., Herold J., Zanetti G., Buchli A. 2011. Maßnahmen zum Schutz von Bodenbrütern in Bever. Monitoring von Baumpieper, Braunkehlchen und Feldlerche 2011. Schweizerische Vogelwarte und Engadiner Vogelschutz, Sempach und St. Moritz.
- van Kleunen A., van Roomen M., Janssen J.A.M., Kuiters A.T., van Winden E., Boele A., Schmidt A.M. & van Vreeswijk T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- KNMI. 2015. KNMI '14-klimaatscenario's voor Nederland; Leidraad voor professionals in klimaatadaptatie, KNMI, De Bilt, 34 pp
- Liebel H.T. 2015. Bestandstrend des Braunkehlchens und anderer Wiesenbrüter in Bayern. In: Bastian H-V., Feulner J. (Eds.): Living on the edge of extinction in Europe. Proc. 1st European Whinchat Symposium, 171-190. LBV Hof, Helmbrechts.
- Ministerie van LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- Ministerie van LNV. 2026. Natura 2000 Doelendocument 2026; vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten. Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Den Haag.
- Müller, M., Schuler H., Horch P. 2006. Kerngebiete zur Förderung und zum Schutz des Braunkehlchens im Unterengadin. Schweizerische Vogelwarte, Sempach.
- van Oosten H. & van Manen W. 2023. Broedbiologie van het Paapje in Drenthe in 2020-2022. Sovon-rapport 2023/018. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Oppermann R. & Süsser M. 2015. Abhängigkeit des Braunkehlchens (*Saxicola rubetra*) von der Artenvielfalt im bewirtschafteten Grünland. In: Bastian H-V., Feulner J. (Eds.): Living on the edge of extinction in Europe. Proc. 1st European Whinchat Symposium, 171-190. LBV Hof, Helmbrechts.
- PAN 2006. Übersicht zur Abschätzung von Minimalarealen von Tierpopulationen in Bayern. Planungsbüro für angewandten Naturschutz, Stand Dezember 2006.
- Posse B., Keusch P., Keller V. Spaar R. 2011. Artenförderungskonzept Vögel Wallis. Pour La Sauvegarde Des Oiseaux En Valais. Schweizerische Vogelwarte und Dienststelle für Wald und Landschaft des Kantons Wallis, Sempach und Sitten.
- Provincie Drenthe. 2023. Concept Natuurdoelanalyse Fochteloërveen.
- Provincie Fryslân. 2023. Natuurdoelanalyse Van Oordt's Mersken. Concept juni 2023, opgesteld door Opgave Groen, Provincie Fryslân.
- Schmid W. & Horch P. 2010. Braunkehlchenförderung im Goms: Beitrag der Landwirtschaft – Projekte Ökologie Landwirtschaft, Schinznach-Dorf und Schweizerische Vogelwarte, Sempach. 47 p.
- Shitikov D.A., Vaytina T.M., Gagieva V.A. & Fedchuk D.V. 2015. Breeding success affects site fidelity in a Whinchat *Saxicola rubetra* population in abandoned fields. Bird Study 62: 96-105.
- Sovon. 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels
- Teixeira, R.M. (red.) 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's Graveland.
- Tome D., Denac D. 2012. Survival and development of predator avoidance in the post-fledging period of the Whinchat (*Saxicola rubetra*): consequences for conservation measures. J Ornithol. Vol. 153: 131-138.
- Vogel R., Foppen R., van den Bremer L., van Turnhout C.A.M. & van Roomen M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vögeli M., Kofler S., Spaar R., Gruebler M.U. 2018. Experimenteller Test von sozialer Attraktion als Massnahme zur Artenförderung des Braunkehlchens *Saxicola rubetra*. WhinCHAT 3, 60-67
- Völsngen S. 2018. Habitat requirements and population development of the Whinchat (*Saxicola rubetra*) in the Styrian Ennstal (Austria). Whinchat 3: 6-15

Geraadpleegde websites

- Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2024. Bouwsteen Paapje broedvogel.
<https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/22046>. Geraadpleegd op 16/04/2025.